



Politiikkasuositus

Vapaaehtoisten osaaminen näkyväksi

Rekisteri osaksi kokonaisturvallisuutta

ANNUKKA JOKIPII | HARRI RAISIO | JUHA LINDELL |
TOMI NIEMI | MARIANNA POLVI



VAASAN YLIOPISTON RAPORTTEJA 55



Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Politiikkasuositus: Vapaaehtoisten osaaminen näkyväksi – Rekisteri osaksi kokonaisturvallisuutta

Suomi tarvitsee ajantasaisen ja vapaaehtoisuuteen perustuvan kokonaisturvallisuusrekisterin, joka kokoaa yhteen kansalaisten osaamisen. Tämä politiikkasuositus esittää seitsemän toimenpidettä, joilla rekisteri voidaan toteuttaa tehokkaasti ja vapaaehtoisten pitkäjänteistä sitoutumista tukien.

1. Rekisteröintimalli	Yhdistelmämalli, joka huomioi osaamisen, tehtäväkohtaisen roolituksen ja yleisen kiinnostuksen.
2. Ajantasaisuus ja vapaaehtoisuus	Tietoja päivitetään vuosittain. Mahdollisuus poistua rekisteristä omalla ilmoituksella ilman sanktioita.
3. Ajallinen osallistumisvalmius	Rekisteröitymisen yhteydessä kirjataan ajallinen saatavuus kriisin eri vaiheisiin.
4. Osaamisen ilmoittaminen	Omailmoitusmalli, jota tuetaan selkeillä osaamiskategorioilla. Tarvittaessa osaaminen todennetaan.
5. Tietoturva	Toteutetaan korkeimpien standardien mukaisesti viranomaisvastuulla.
6. Motivointi ja pysyvyys	Rakennetaan osallistava yhteisö, jossa tarjotaan koulutusta, tunnustusta ja yhteenkuuluvuutta.
7. Ilmoittautumisen saavutettavuus	Viestintä suunnitellaan eri kohderyhmille sopivaksi ja toteutetaan monikanavaisesti ja selkokielellä.

Hyvin suunniteltu kokonaisturvallisuusrekisteri mahdollistaa nopean ja kohdennetun vapaaehtoistyön kriisitilanteissa. Näiden suositusten toteuttaminen vahvistaa yhteiskunnan kriisinsietokykyä ja luo perustan järjestelmälle, joka tukee yksilöiden motivaatiota ja yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.



Kirjoittajat: Annukka Jokipii (annukka.jokipii@uwasa.fi), Harri Raisio, Juha Lindell, Tomi Niemi, Marianna Polvi

Julkaisija: Vaasan yliopisto

ISBN 978-952-395-202-7 (verkkoaineisto)

URN <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-395-202-7>

ISSN 2489-2580 (Vaasan yliopiston raportteja 55, verkkoaineisto)

Tämä teos on jaettu CC BY 4.0 Nimeä -lisenssillä  

TAUSTA

Turvallisuustilanteen muutos

Suomalainen kokonaisturvallisuuden malli perustuu viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten laajaan yhteistyöhön yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Kiristynyt kansainvälinen tilanne on lisännyt kiinnostusta vapaaehtoiseen varautumis- ja turvallisuuskoulutukseen. Samalla Suomen NATO-jäsenyys on tuonut mukanaan poliittisen sitoutumisen edistää YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaan 1325 ja sen jatkopäätöslauselmiin perustuvaa **NATOn Women, Peace and Security (WPS)** -agendaa, joka korostaa naisten osallistumista kriisinhallintaan ja rauhanprosesseihin.

Poliittiset linjaukset ja selvitykset

Vuoden 2023 hallitusohjelmassa korostetaan kolmannen sektorin roolia maanpuolustuksen tukena. Ohjelmassa esitetään parannuksia vapaaehtoistoimijoiden koordinaatioon sekä uuden järjestelmän perustamista, joka mahdollistaisi maanpuolustukseen kytkeytyvien järjestöjen kouluttamien henkilöiden rekisteröinnin. Tavoitteena on tarjota viranomaisille ajantasainen kokonaiskuva vapaaehtoisten määrästä ja osaamisalueista, mikä mahdollistaa myös koulutustarpeiden tarkemman kohdentamisen.

Rekisteri kohdentuisi erityisesti henkilöihin, jotka eivät ole suorittaneet asepalvelusta mutta ovat motivoituneita ja koulutettuja toimimaan yhteiskunnan tukitehtävissä. Keväällä 2025 julkaistun **E2 Tutkimuksen** katsauksessa kyselyyn vastanneista naisista (N=511) 46 % ilmoittaa olevansa valmiita osallistumaan koulutukseen, joka parantaa taitoja toimia viranomaisten tukena häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitetila 2030 -asiakirjassa linjataan, että vapaaehtoistoimijoiden tehtävät tulisi kytkeä osaksi virallista kokonaisturvallisuuden järjestelmää. **Suomen Reserviupseeriliitto** (2020) kannattaa varaamis- ja osaamisrekisterin perustamista kuten myös **Reserviläisliitto** (2023). **Naisten Valmiusliiton** (2025) mukaan vapaaehtoisrekisteri vahvistaisi merkittävästi siviilikentän kriisinsietokykyä ja parantaisi yhteiskunnan kokonaisvalmiutta. Tästä huolimatta turvallisuuskoulutettujen vapaaehtoisten osamista ei vielä hyödynnetä riittävän systemaattisesti kokonaisturvallisuuden suunnittelussa tai poikkeusolojen järjestelyissä.

Nykytilan haasteet

Rekisterin valmistelu on siirtynyt puolustushallinnon alaisuuteen, mutta sen tavoitteista, periaatteista ja rekisteröitävien henkilöiden asemasta ei ole vielä käyty avointa ja osallistavaa julkista keskustelua. Tällä hetkellä ei ole myöskään tietoa siitä, kuinka hyvin vapaaehtoisten koulutettujen tarpeet, oikeudet ja motivaatio tullaan huomioimaan rekisterin suunnittelussa ja käytännön toteutuksessa.

TÄMÄ POLITIIKKASUOSITUS

Tämä politiikkasuositus esittää konkreettisia toimenpiteitä, joilla vapaaehtoisrekisteri voidaan toteuttaa yhdenvertaisesti ja kokonaisuusturvallisuutta vahvistaen.

Politiikkasuositus perustuu aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja tutkimuksiin sekä keväällä 2025 kerättyyn empiirisen aineiston analyysiin. Aineisto koostuu fokusryhmähaastattelusta, jotka toteutettiin kahden Naisten Valmiusliitto ry:n ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) varautumis- ja turvallisuuskoulutuksen yhteydessä.

Haastatteluihin osallistui 43 vapaaehtoista naista eri puolilta Suomea. Osallistujat olivat iältään 25–74-vuotiaita. Fokusryhmähaastattelulla saatiin tietoa koulutettujen naisten näkemuksista, motivaatiosta ja odotuksista heidän mahdollisesta roolistaan osana kokonaisturvallisuusrekisteriä.

SUOSITUKSET

1) Rekisteröintimalli

Kokonaisturvallisuusrekisterin toimivuus ja vaikuttavuus riippuvat olennaisesti siitä, millainen rekisteröintimalli valitaan. Vaihtoehtoja ovat:

- a) Osaamispohjainen malli, jossa rekisteröityminen perustuu yksilön koulutukseen, kokemukseen tai harrastuneisuuteen.
- b) Tehtäväpohjainen malli, jossa rekisteröityminen kohdistuu ennalta määriteltyihin kriisiajan tehtäviin.
- c) Yleiseen kiinnostukseen perustuva malli, jossa henkilö ilmoittautuu mukaan ilman erityistä osaamista ”käsipariksi”.

Suositus: Valitaan yhdistelmämalli, joka yhdistää osaamisen, tehtäväkohtaisen roolituksen ja yleisen kiinnostuksen. Tämä lisää osallistujien motivaatiota, parantaa järjestelmän käytettävyyttä ja tukee viranomaisten operatiivista suunnittelua eri kriisivaiheissa. Mallin tulee mahdollistaa toiminta myös alueellisesti ja paikallisesti.

2) Ajantasaisuus ja vapaaehtoisuus

Rekisterin toimivuus edellyttää, että siihen kirjattujen henkilöiden tiedot ovat ajantasaisia ja että osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen.

Suositus: Rekisteröityneiden tulee voida poistua rekisteristä milloin tahansa ilman seurauksia. Tietojen ajantasaisuus varmistetaan vuosittaisella yhteydenotolla, jossa osallistuja

voi päivittää tietonsa ja vahvistaa halukkuutensa jatkaa. Passivointikäytännön tulee olla selkeä, läpinäkyvä ja viestitty osallistujille.

3) Ajallinen osallistumisvalmius

Kriisitilanteisiin osallistumisen mahdollisuudet vaihtelevat yksilöllisesti esimerkiksi tehtävävarauksen, työtilanteen, terveydentilan tai elämäntilanteen mukaan. On tärkeää tunnistaa, että henkilö, joka ei ole käytettävissä kriisin akuuttivaiheen toimintaan, voi silti osallistua esimerkiksi ennakointitehtäviin tai palautumisvaiheen tukirooleihin. Osallistuminen voi ajoittua tiettyihin vuorokaudenaikoihin tai ajanjaksoihin, kuten työpäivän ulkopuolelle.

Suositus: Rekisteröintijärjestelmään sisällytetään mahdollisuus ilmoittaa oma ajallinen osallistumisvalmius kriisin eri vaiheissa. Tämä mahdollistaa resurssien kohdentamisen paitsi osaamisen, myös saatavuuden näkökulmasta.

4) Osaamisen ilmoittaminen

Rekisterin luotettavuuden ja toimivuuden kannalta on tärkeää, että rekisteriin ilmoitettu osaaminen on riittävän tarkkaa ja todennettavissa. Samaan aikaan rekisterin tulee säilyä saatavutettavana ja matalan kynnyksen väylänä osallistumiseen.

Vaihtoehdot osaamisen ilmoittamiseen:

- a) Omailmoitus: mahdollistaa laajan osallistujajoukon ja huomioi myös epämuodollisen osaamisen, kuten harrastuksissa kertyneen kokemuksen. Ilmoitusten luotettavuus tietyissä tehtävissä edellyttää kuitenkin lisävarmennusta.
- b) Koulutustodistukset: parantaa osaamisen todennettavuutta, mutta voi rajata osallistujia ja lisätä hallinnollista kuormitusta.
- c) Kolmannen osapuolen vahvistukset: järjestöt, yhdistykset tai koulutusorganisaatiot voivat vahvistaa henkilön osaamisen, jos tämä on osallistunut järjestettyihin koulutuksiin tai toimintaan. Tämä lisää luotettavuutta, mutta kasvattaa hallinnollista kuormitusta.

Suositus: Osaaminen ilmoitetaan omailmoitusmallilla, joka mahdollistaa myös epämuodollisen osaamisen tunnistamisen. Rekisterin ylläpitäjän tulee tarjota selkeät osaamiskategoriat ja esimerkit itsearviointiin tueksi. Tehtävissä, jotka edellyttävät lainsäädännön mukaista pätevyyttä tai erityisosaamista, osaaminen validoidaan erillisten rekisterien tai koulutustodistuksien perusteella.

5) Tietoturva

Rekisteröityneiden henkilöiden turvallisuus ja luottamus järjestelmään perustuvat siihen, että heidän tietonsa käsitellään huolellisesti ja suojatusti. Tietoturva ei ole vain tekninen vaatimus, vaan keskeinen osa järjestelmän eettistä ja toiminnallista kestävyyttä.

Suositus: Rekisterin tietoturvaan tulee panostaa erityisellä tarkkuudella. Ylläpidosta vastaa viranomainen tai viranomaisiin läheisesti kytkeytyvä taho, joka noudattaa korkeimpia tietosuoja- ja tietoturvastandardeja. Tietojen käsittelyssä tulee noudattaa läpinäkyviä periaatteita, ja rekisteröityneillä tulee olla oikeus tarkastaa ja päivittää omat tietonsa.

6) Motivointi ja pysyvyys

Rekisterissä pysyminen edellyttää pitkäjänteistä sitoutumista ja jatkuvaa motivaation ylläpitämistä. Osallistujien tulee kokea, että heidän panoksellaan on merkitystä ja että he ovat osa yhteisöä, joka tukee ja arvostaa heidän osallistumistaan.

Ehdotetut toimenpiteet motivoinnin tukemiseksi:

- 1) Yhteiskunnan tuki: Laaditaan yhteinen poliittinen linjaus työnantajien kanssa kriisitilanteisiin osallistumiselle. Huollettaviin (esim. lapset ja ikääntyneet vanhemmat) liittyvät järjestelyt huomioidaan osana rekisterin tehtäväkokonaisuutta.
- 2) Koulutus ja harjoitukset: tarjotaan ajantasaista koulutusta ja mahdollisuuksia osallistua viranomaisten kanssa toteutettuihin harjoituksiin. Todentuntuiset tehtävät ja todelliset roolit aitoina toimijoina, ei vain toiminnan kohteina, lisäävät osaamista ja vahvistavat sitoutumista.
- 3) Yhteisöllisyyden vahvistaminen: järjestetään verkostoitumismahdollisuuksia ja yhteisiä tapahtumia, jotka vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Järjestöt voivat toimia yhteisön rakentajina ja ylläpitäjinä.
- 4) Ansiomerkkipohjainen palkitsemisjärjestelmä: Otetaan käyttöön ansiomerkkeihin ja muihin näkyviin tunnustuksiin perustuva järjestelmä, joka tuo esiin aktiivisuutta ja osaamisen kehittämistä. Tämä lisää näkyvyyttä ja arvostusta vapaaehtoistyölle.

Suositus: Laaditaan yhteinen linjaus työnantajien kanssa kriisitilanteisiin osallistumisesta. Tuetaan huollettaviin liittyviä järjestelyjä osana rekisterin tehtäväkokonaisuutta. Rekisterin ympärille rakennetaan osallistava ja kannustava yhteisö, jossa jäsenet saavat ajantasaista koulutusta, harjoituksia ja konkreettista tunnustusta. Tämä vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja sitoutumista kokonaisturvallisuuden tavoitteisiin.

7) Ilmoittautumisen saavutettavuus

Rekisterin onnistunut käyttöönotto edellyttää, että eri kohderyhmät tavoitetaan tehokkaasti ja yhdenvertaisesti. Näitä ryhmiä ovat esimerkiksi naiset, jotka eivät ole suorittaneet vapaaehtoista asepalvelusta, terveydellisistä syistä varusmiespalveluksesta vapautetut, reservin yläikärajan ylittäneet, siviilipalveluksen suorittaneet ja reservistä eronneet.

Suositus: Rekisteröitymisen viestintä suunnitellaan kohderyhmäkohtaisesti ja toteutetaan monikanavaisesti. Viestinnässä huomioidaan selkokieliisyys, esteettömyys ja saavutettavuus, jotta mahdollisimman moni kokee osallistumisen helpoksi ja merkitykselliseksi.

Lähteet

E2 Tutkimus. (2025). *Mitä suomalaiset naiset ovat valmiita puolustamaan? -katsaus*. Noudettu 19.6.2025 osoitteesta <https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/raportti-mita-suomalaiset-naiset-ovat-valmiita-puolustamaan.pdf>

Naisten Valmiusliitto. (2025). *Vihdoinkin kokonaisturvallisuusrekisteri etenee – Naisten Valmiusliitto iloitsee saavutetusta edistysaskeleesta*. Noudettu 19.6.2025 osoitteesta <https://naistenvalmiusliitto.fi/vihdoinkin-kokonaisturvallisuusrekisteri-etenee-naisten-valmiusliitto-iloitsee-saavutetusta-edistysaskeleesta/>

NATO. (2024). *Women, Peace and Security*. NATO Official Website. Noudettu 19.6.2025 osoitteesta https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91091.htm

Reserviläisliitto (2023). *Reserviläisliiton vaaliohjelma 2023 julkaistu*. Noudettu 19.6.2025 osoitteesta <https://www.reservilaisliitto.fi/kirjoitus/reservilaisliiton-vaaliohjelma-2023-julkaistu/>

Rusanen, O. (toim.) (2025) *Vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitetilä 2030 : Työryhmän raportti*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-229-5>

Suomen Reserviupseeriliitto. (2020). *Suomeen tarvitaan yleinen varaamisrekisteri*. Ajankohaltaista. Noudettu 19.6.2025 osoitteesta <https://www.rul.fi/ajankohtaista/uutiset/suomeen-tarvitaan-yleinen-varaamisrekisteri-2/>

Valtioneuvosto. (2023). *Vahva ja välittävä Suomi – Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>